

№ 8  
22.05.23

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА  
АКАДЕМІЯ»

Факультет психології, політології та соціології  
Кафедра політичних теорій

**БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА**

на тему:

**«ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ  
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА»**

Виконав: здобувач 4 курсу

галузь знань: 05 «Соціальні та  
поведінкові науки»

спеціальність 052 «Політологія»

Попков Ілля

Керівник: к.іст.н., доц. Сушко Анатолій  
Іванович

Рецензент: к.політ.н., доц.

Краснопольська Тетяна Миколаївна

Затверджено  
на "Відмінено"  
05.06.2023

Одеса – 2023

## Зміст

|                                                                                                             |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП .....</b>                                                                                          | <b>3</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1 ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІН В СУСПІЛЬСТВІ В АСПЕКТІ ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВНУ ВЛАДУ.....</b>            | <b>5</b>  |
| 1.1. Розуміння трансформації та трансформаційних процесів для характеристики змін в суспільстві. ....       | 5         |
| 1.2. Детермінанти трансформації українського суспільства та державної влади. ....                           | 12        |
| <b>РОЗДІЛ 2 ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....</b> | <b>20</b> |
| 2.1. Суспільна свобода та функції державної влади: взаємовплив та співвідношення.. ....                     | 20        |
| 2.2. Оптимізація механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади.....  | 25        |
| <b>ВИСНОВКИ .....</b>                                                                                       | <b>32</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: .....</b>                                                                    | <b>36</b> |



### Вступ

**Актуальність теми.** Система відносин між владою і суспільством в Україні зараз знаходиться в стані трансформації. Головна тенденція сучасного етапу зміни відносин пов'язана з досягненням державою статусу правового, що водночас передбачає якісно інший ступінь зрілості громадянського суспільства. При цьому обидві вищезгадані складові стають взаємодоповнювальними частинами єдиного політичного організму. З проголошенням незалежності відбулися кардинальні перетворення в політичній та правовій системі України, зокрема, утвердження нових соціальних відносин, інституціонування кардинально нової системи публічної влади, формування системи національного законодавства на основі Конституції України. Україна, як суверенна держава, визнана світовим та європейським співтовариством, продовжує розвиватися на конституційно визначених засадах демократичної, правової держави. Але, демократичні перетворення, які відбуваються в Україні, супроводжуються складними та суперечливими процесами. Зараз Україна знаходиться в стані війни, що також впливає на державотворчі та політичні процеси в країні.

Ці процеси поставили перед науковою та політичною елітою, а також практиками, цілий ряд проблем, які потребують науково обґрунтованого вирішення та законодавчого врегулювання. Все це спонукає до дослідження функціонування державної влади в умовах трансформації.

Отже, актуальність дослідження теоретичних і практичних проблем трансформації державної влади в Україні зумовлена, з одного боку, необхідністю додаткового наукового обґрунтування зазначених проблем, а, з іншого, потребою переформування структур державної влади в Україні, у зв'язку з трансформацією суспільства.

Серед сучасних українських дослідників проблем державної влади слід відзначити наукові праці С.Ківалова, Л.Кормич, К.Вітмана,

Е.Мамонтової, А.Сушка, А.Пехник, Т.Краснопольської, Ю.Завгородньої, С.Джолоса, О.Батанова, О.Вагонової, Т.Кравченка, А.Кубка, І.Куяна, О.Святоцького, І.Бойко, М.Андрієнка, А.Слюсара, П.Гамана, А.Фоміна, М.Стрюката інш.

**Мета і завдання бакалаврської роботи.** Метою є визначення головних напрямків функціонування інституту державної влади в рамках трансформаційних процесів України. Досягнення зазначеної мети пов'язується з вирішенням таких завдань: визначити сутність трансформації суспільства, ознаки та тенденції в Україні; окреслити модернізаційно-іноваційні процеси в інституті державної влади України; охарактеризувати вплив рівня суспільної свободи на функції державної влади; окреслити механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів державної влади.

**Об'єктом роботи** є державна влада в Україні. **Предметом роботи** є функціонування державної влади в умовах трансформації суспільства.

**Методи дослідження.** В основу методології бакалаврського дослідження, з урахуванням специфіки теми, покладено комплексний підхід, зумовлений багатоаспектністю поставлених завдань. Методологічною основою дослідження є також використання сукупності універсальних, загальнонаукових та спеціально-політичних принципів, підходів і методів, як необхідної умови використання методології політичної науки з метою з'ясування функціонування державної влади України в умовах трансформації суспільства.

**Структура бакалаврської роботи** визначена її метою і завданнями. Вона складається із вступу, двох розділів, що містять в собі підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

## Розділ 1

### Підходи до визначення змін в суспільстві в аспекті впливу на державну владу.

#### *1.1. Розуміння трансформації та трансформаційних процесів для характеристики змін в суспільстві.*

Людство шукає нові моделі громадського устрою, мета яких забезпечення гідного життя людини, її прав і свобод, що охоплюють всі сфери її життя - політичну, економічну, соціальну та культурну. Сучасне суспільство, яке відрізняється складною структурою, нестійким розвитком, насичено різноманітними процесами. В цих умовах способом подолання невизначеності та ризику розвитку виступає розробка моделей різних змін, виявлення тенденцій та вибір найбільш перспективних і обґрунтованих напрямів, що складають трансформацію суспільства, що найбільш адекватно виражає специфіку здійснення соціальних та політичних змін. І хоча трансформації охоплюють різні сфери життя суспільства, досі немає однозначного розуміння тих підстав та механізмів, що породжують трансформації, які можуть впливати на закономірності цього процесу.

Для характеристики змін, що відбуваються в Україні можна застосовувати терміни «трансформація, модернізація, глобалізація та регіоналізація. Ці поняття утворюють своєрідну аналітичну матрицю сучасних цивілізаційних перетворень та мають своє смислове навантаження. Найбільш загальним у цьому ряду є поняття трансформація, яке й найчастіше вживається». Трансформація розуміється як суттєва структурна зміна системи, «яка перетворює зв'язки, відносини, організацію та функції вихідного формоутворення. Трансформація є типовим перехідним процесом соціальної еволюції. Цей процес передбачає прагнення поєднати старі й нові форми. Це багатоваріантний шлях, який не виключає можливості зворотного руху. При цьому, зворотний рух не обов'язково стає негативним. Трансформації можуть бути поступальними чи зворотними, системними чи безсистемними» [42].

Термін «трансформація» виник у зв'язку з необхідністю оцінки якісної характеристики корінних змін систем, що носять незворотний характер та утворюють певний стан переходу в нову якість на шляху формування майбутньої моделі. Процес трансформації – це ціннісне перетворення політичної, економічної, соціальної, культурної систем, мета якого – демократія, права та свободи людини, гуманізація відносин людина-суспільство-держава. В даний час трансформація охоплює все більше країн, які поєднують універсальні стандарти та специфіку своєї цивілізації, різноманітність дослідів. Трансформація - процес надзвичайно складний, непередбачуваний, тривалий, суперечливий. Незважаючи на це, все більше населення земної кулі прагне в сучасних умовах здійснення трансформаційних перетворень.

Протягом усього перебігу розвитку людства, революції були найбільш стрімкими формами трансформаційних процесів, при яких суспільство трансформуються з великою швидкістю. Однак, незважаючи на значимість революцій у розвиток суспільства, вивчення трансформаційних процесів виключно у рамках радикальних змін значно звужує проблему, що вивчається. Тобто, трансформаційні процеси слід розглядати не тільки в контексті революційних перетворень, але й у контексті еволюційного розвитку, що є об'єктивним процесом, навіть незважаючи на те, що сучасна нелінійність розвитку суспільних систем породжує безліч випадковостей та закономірностей.

Ще однією важливою характеристикою трансформації є те, що цей термін може застосовуватися не до будь-яких реформ або змін, а лише до тих, що мають характер корінних перетворень системи. Доцільність використання терміну «трансформація» полягає у необхідності якісної оцінки характеристик корінних змін систем, що носять незворотний характер і утворюють певний стан переходу до нової якості на шляху формування майбутньої моделі суспільної та політичної систем.

Поняття трансформації необхідно відрізнити від інших понять, що виражають форми значних соціальних змін соціальних процесів: морфогенези (виникнення абсолютно нових соціальних умов, станів суспільства, соціальних структур), трансмутації (модифікації, реформації чи перегляду існуючих соціальних установок), репродукції (компенсаторних, адаптивних, врівноважувальних, підтримуючих процесів, які дозволяють пристосовуватися до навколишніх умов, зберігаючи існування суспільства у постійній формі). Трансформація означає базові якісні зміни, коли в основі соціальної реальності відбуваються зрушення, їх відгомони зазвичай відчуються у всіх сферах соціального життя, трансформують його найважливіше сутнісна якість.

У світі розширюється простір трансформацій — системних радикальних перетворень державних, правових, економічних, політичних та інших структур. Значна роль у цьому процесі належить інституційному забезпеченню змін у внутрішньодержавних та міжнародних відносинах. Суспільство загалом може бути представлено як одна велика система, що складається із взаємозалежних інститутів. Інститути як елементи соціокультурної системи виконують різноманітні функції: упорядкування суспільних взаємодій, підтримання порядку, передача інформації та соціального досвіду та ін. Успіх трансформаційних процесів залежить від рівноцінної участі всіх держав у вирішенні найважливіших проблем сучасного світу, зокрема у світогосподарських зв'язках.

Вивчення процесів трансформації у різних країнах та їх перспектив має особливе значення в сучасних умовах, оскільки покликане оцінювати не тільки характер змін, а також характер взаємодії держав після здійснення перетворень, а також прогнозувати нові виклики, які неминуче виникнуть надалі. Їх необхідно передбачити, оскільки раптове, запізнале розуміння змін, їх характеру та результатів таїть у собі величезну небезпеку для людства.

Є різниця між поняттям «модернізація» і поняттями «розвиток», «трансформація», «зміна», яка полягає в тому, що «вони є більш нейтральними стосовно динаміки суспільного процесу, до його прогресивних тенденцій. Трансформація, зміна, розвиток можуть бути орієнтовані на зміну реалій куди завгодно: уперед, назад, убік, по колу і т. п. Тобто, модернізація це складова більш широкого процесу цілеспрямованої трансформації»[42].

Термін «оптимізація» означає «процес приведення об'єкта чи системи до оптимального (найкращого) стану. З огляду на це, під оптимізацією вважаємо дії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади в рамках даного дослідження слід розуміти переміщення балансу державно-управлінських ресурсів у бік організацій громадянського суспільства, причому мова йде не лише про їх потрапляння у цей коридор, а й одночасно про динамічну участь в інноваційних та суспільно значущих проектах на місцевому та національному рівнях як інструменту децентралізації державної влади. Серед умов оптимізації взаємовідносин між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства в першу чергу слід назвати наявність учасників взаємовідносин: демократичної влади, налаштованої на співпрацю; розвинутого громадянського суспільства» [41, с. 73]. «Оптимізація взаємодії органів влади і, наприклад, недержавних громадських організацій сприяє демократизації, інтеграції та консолідації суспільства. Визнаючи автономність громадянського суспільства, правова держава має реагувати на запити і потреби асоційованого громадянства, видавати законодавчі акти та перевіряти їх виконання, іншими словами, вона повинна створити ситуацію правової захищеності громадян, сформувати сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними громадських інститутів. Очевидно, завдання держави – сприяти процесам самоорганізації суспільно-

свідомих громадян та створення прозорих правил та процедур інституціоналізації їх об'єднань [3, с. 72].

Характер трансформації визначається вибором її моделі. Ця модель зберігає соціокультурну специфіку, що відповідає історичним традиціям, менталітету народу. Але в умовах глобалізації, взаємодії цивілізацій відбувається обмін цінностями, запозичення перевірених часом елементів, корисних, ефективних, які органічно входять у систему, яка трансформується. Тому запозичення – невід'ємний елемент трансформації.

В політичній сфері «трансформаційні процеси здійснюються в напрямках формування системи влади на правовій основі, забезпечення законодавчого, конституційного розвитку країни»[1, с. 135]. Сюди також відноситься «вдосконалення системи виборів, створення інституту парламентаризму, реформування судової системи, формування інституту місцевого самоврядування, створення партійної системи і розвитку політичного плюралізму, функціонування незалежних засобів масової інформації, формування нової політичної еліти тощо. Ці трансформації відображають модернізаційну політичну стратегію суспільства - рух до демократії. Незважаючи на багатоаспектність процесів демократичних трансформацій, їх слід розглядати як ланки єдиного глобального процесу демократизації, оскільки вони об'єднуються як спробами переходу від недемократичних форм правління до демократичних, так і деякими загальними факторами. Демократичні перетворення є, по суті, процесом руху до відкритого суспільства з властивими йому плюралізмом у політиці, економіці, культурі, розвиненими структурами громадянського суспільства і правової держави»[1, с. 135].

Слід наголосити на важливості цивілізаційного підходу при виборі шляхів трансформації. Суть в тому, що трансформація здійснюється в окремих державах, і на них впливає взаємодія із зовнішнім світом та включення до глобалізаційних процесів. В сучасних трансформаційних



моделях поєднуються універсалізм, специфіка та різноманітність досвіду світового розвитку.

Поняття «трансформація як теоретичний інструмент аналізу сучасних соціальних змін має і важливий евристичний потенціал. Оскільки це поняття є нейтральним стосовно оцінки динаміки суспільного процесу, то воно дає змогу аналізувати не тільки прогресивні його тенденції, Але й увесь спектр тенденцій соціальних змін, які можуть бути зворотними і незворотними, прогресивними і регресивними, революційними й еволюційними, цілеспрямованими і стихійними, системними і частковими тощо»[42]. Трансформація «орієнтує також на аналіз широкого спектра детермінаційних чинників цих змін об'єктивних і суб'єктивних, базисних і ситуаційних, внутрішніх і зовнішніх, керованих і некерованих, тих, що стосуються цілепокладання, і тих, що стосуються засобів досягнення визначених цілей тощо. Поняття трансформація доцільно застосовувати й тоді, коли характер та спрямування процесу соціальних змін ще не набувають достатньої визначеності, коли суспільство перебуває у стані переходу від одного суспільно політичного устрою до іншого»[42].

Процеси сучасних трансформацій, «які спрямовуються на зміну всієї політичної системи, супроводжуються інтенсивними структурними змінами, які охоплюють реорганізацію політичної влади, основних механізмів її формування і принципів функціонування, а також появою різних моделей проміжних та нетривалих угод щодо принципів конкуренції політичних еліт і способів включення населення у політичні процеси» [42]. При визначенні алгоритму системних змін слід звертати увагу на їх тривалість.

Сучасний алгоритм трансформації повинен орієнтуватися на системні зміни в Україні, які будуть тривати ще тривалий час та будуть стосуватися усіх сфер суспільного життя. Головне, щоб вони були послідовними, взаємоузгодженими та спрямованими не тільки на інституційні перетворення, а й на формування у всіх суб'єктів суспільного



розвитку нового типу свідомості та культури. Тому, для того, «щоб системні зміни набули цілеспрямованості і успішності, вони не тільки мають бути послідовними для них необхідно створити певні передумови. Серед таких передумов важливими є відповідний рівень національної єдності і волі до демократії, а також реальна боротьба за неї» [42].

Критерії оцінки успіхів трансформацій — розвиток демократії, економічне зростання, підвищення якості життя, можливість населення брати участь у державному житті, забезпечення реалізації прав людини, які маркують стан трансформації у країні. Хід трансформаційних процесів багато в чому детермінований типом модернізації. Модернізація визначається двома основними чинниками: по-перше, загальними закономірностями модернізації традиційних національних суспільств в умовах зростаючого впливу сучасної індустріальної культури, по-друге, впливом ринкових відносин, що формуються та зумовлюють радикальне перетворення сформованого способу життя населення. У той же час модернізаційні процеси інерційні і, отже, модернізація сама по собі не гарантує руху суспільства до згуртування та інтеграції.

Будь-який трансформаційний процес виникає у зв'язку з появою будь-якого фактору, який провокує подальші дії та події — «трансформатора». Трансформатор повинен бути таким фактором, який здатний спровокувати зміну всієї системи, тобто викликати модифікацію поведінки найважливіших системотворчих елементів. Трансформатор викликає такі зміни, які вже не можуть бути вбудовані в поточну систему та завдяки цьому трансформаційному мотиву забезпечать її зміну. Виникнення трансформатора може статися як у внутрішньому по відношенню до системи середовищі, і у зовнішньому. Але сам трансформаційний мотив, який забезпечує трансформаційні зміни, народжуються виключно в самій системі.

Трансформаційний мотив зумовлює цілі, які виникають у процесі змін. І чим правильніше і ясніше суспільством розуміються цілі та завдання

трансформації, тим менш ймовірно відхилення у процесі змін. У процесі трансформаційних змін можуть виникати і нові трансформатори, оскільки в ході перехідного періоду можлива поява проміжних систем доти, доки не буде остаточно сформовано нову систему, яка буде функціонувати стабільно.

При аналізі поточного стану суспільства та структури політичних та державних відносин слід враховувати неоднорідність суспільства. Безумовно, можна виділити безліч джерел, що визначають нерівність людей та спільностей, але, узагальнюючи дані фактори, їх можна об'єднати у три основні групи: багатство (матеріальні блага), влада, престиж/суспільна повага. Дані три блага є першочерговими джерелами суспільної нерівності. Будь-яка трансформація суспільства породжує зміну певних відносин, пов'язаних із перерозподілом даних благ. Відповідно, ініціація трансформаційних процесів відбувається через зростання інтересів та можливостей суспільних груп, пов'язаних із перерозподілом даних благ.

Основою для трансформаційних процесів є групові інтереси, які, формуючись та залучаючи все нові спільності, здатні змінювати суспільство. Тобто, сама трансформація забезпечується спрямованою діяльністю суб'єктів суспільства щодо зміни основних громадських правил та засад шляхом «впровадження» ще не прийнятих суспільним середовищем норм.

### ***1.2. Детермінанти трансформації українського суспільства та державної влади.***

Із набуттям Україною статусу незалежної держави демократизацію було проголошено як стратегію подальшого розвитку. Останні роки стали періодом глибоких радикальних модифікацій. Соціальна структура українського суспільства якісно змінилася. В Україні складається тип

соціуму, який раніше не існував. Істотні зміни зачіпають такі аспекти соціальної системи, як легітимація влади, місце і роль особистості в суспільстві, співвідношення свободи і рівності, а також місце традиції в суспільно-політичній свідомості.

Феномен новітньої трансформації українського суспільства має яскраво виражені соціально-економічні, політичні, соціокультурні та інші особливості. Українське суспільство переживає своєрідний «культурний шок», що виявляється в деформації традиційної ціннісно-нормативної системи. Спостерігаємо процеси зміни моральних орієнтирів, мотивів діяльності, стереотипів поведінки та мислення. Усвідомлення соціально-економічної та політичної невизначеності та нестабільності призводить до розуміння того, що наразі ми переживаємо процеси трансформації. В цих умовах слід усвідомити, що для трансформації або модифікації необхідні глибоко осмислені моделі та програми збалансованих реформ.

Зараз «з демократією асоціюються ідеали та цінності – народовладдя, індивідуальні свободи та права людини, плюралізм, толерантність, загальний добробут, справедливість, гласність тощо. Однак насправді не кожна демократія їх гарантує й вирішує. Крім того, в умовах незавершеності політичних процесів і невизначеності суспільно-політичної моделі розвитку, використання цих критеріїв іноді протистоїть ідеї розвитку. Історичний досвід засвідчує, що ці процеси можуть бути ефективними, коли вони супроводжуватимуться синхронним динамізмом в економічній, соціальній, духовній сфері» [3].

У широкому просторі трансформацій, в якому опинилась нині Україна, багато в чому має місце хаотичність, породжена наразі триваючим протистоянням сил реформації та реставрації (війна з боку росії). До демократичних детермінант трансформації українського суспільства необхідно віднести й політико-культурні чинники. В сучасній політології, окрім системного, розрізняють також і ціннісний вимір демократії. Демократичні інститути та процедури «потребують постійної

легітимізації та масової підтримки. Це, своєю чергою, неможливо без поширення й закріпленні в суспільстві відповідних демократичних цінностей і масових політичних орієнтацій. Вони, хоч і не прямо, проте впливають на хід демократичного транзиту, що стає особливо відчутно в фазі консолідації демократії. Тобто, розвиток і консолідація демократії передбачає масове сприйняття демократичної політичної культури, її норм і цінностей. Можна вважати, що є двосторонній взаємозв'язок між політичними інститутами та політичними цінностями й орієнтаціями в процесі демократизації. З одного боку, існування і функціонування демократичних інститутів впливає на динаміку та поширення демократичних цінностей, навіть попри їхню недосконалість, незадовільність функціонування. З другого, існують переконливі свідчення того, що наявність в суспільстві демократичних цінностей, своєю чергою, впливає на нові демократичні інститути, прищеплювані суспільству» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа.].

Зрозуміло, що «виміри громадянської культури – почуття особистої політичної значущості, тобто реальної причетності до політичних подій, здатності так чи інакше впливати на них, терпимість до чужих поглядів і позицій, політична толерантність, підтримка індивідуальних прав і свобод, довіра до наявних політичних інститутів тощо – ще потребують більш глибокого впровадження в українське суспільство. В нас досі існують внутрішні суперечності в масовій свідомості, коли люди висловлюють взаємозаперечні думки, підтримують цінності й орієнтації, що суперечать одне одному. Особливо яскраво це проявилось під час війни в Україні. Справжня демократія спрямована на творення, на повагу до всього, створеного працею попередніх поколінь. Тому й демократична воля до влади – це не агресивність, не прагнення до панування, не простір для стихії й ірраціоналізму, а перевага раціональної першооснови в політиці, завдяки якій можна приборкати соціальну стихію» [3].

З позиції політико-ідеологічної «консensusна демократія – це відкрита система норм, цінностей і інститутів, що виключають застосування насильства, шантажу й терору як соціально-політичних і адміністративних технологій керівництва процесами суспільних змін. Тому політична культура демократичного консенсусу – це не питання кон'юнктури чи бажання імітувати сучасні стандарти політичної поведінки і навіть не питання політичної доцільності. Це насамперед реальний імператив і можливість побороти конфронтаційну логіку посттоталітарного етапу адекватними в ситуації системної кризи засобами. Поза повноцінним консенсусом вийти з перманентної кризи, що поглиблюється й охоплює дедалі більші соціальні кола, групи та спільноти, буде надзвичайно важко.

Конфлікт і консенсус у реальному українському політичному процесі співіснують у дуже специфічній формі. Конфліктогенна модель поведінки має самодостатній характер. Це передусім проявляється в тому, що конфлікт ініціює конфлікт, і питання про консенсус виникає як вимушена реакція, що забезпечує тимчасовий перепочинок і мобілізацію політичних і юридичних ресурсів у боротьбі за повноту влади окремих груп і державних інститутів. Серед можливих напрямів утвердження зазначеної орієнтації слід говорити про створення складної моделі поведінки, орієнтованої на соціальне партнерство, утвердження консенсусної демократії» [3].

Проведений аналіз проблемного поля дає підстави виділити основні напрями реформування суспільства. При цьому варто звернути увагу на те, що йдеться не про окремі недоліки в економіці, політиці, соціальній і духовній сферах, які потрібно усунути, а про перетворення суспільства в систему, здатну до саморозвитку, постійного відновлення своїх механізмів, приведення у відповідність із вимогами часу. Така інноваційно активна система суспільства має містити такі складові її підсистеми.

Підсистему стратегічного планування, що передбачає формулювання цілей і побудову програм розвитку суспільства в цілому і його окремих підсистемах. Мається не повернення суспільства в минуле до державного планування, а процеси до інституціонального закріплення стратегічного планування, яке повинне стати вихідною точкою реформування політичної системи.

Особливо важливий європейський контекст цього досвіду, його трансформація в аспекті особливостей національного суспільства. Необхідним є більш глибоке дослідження процесів щодо європейської інтеграції, банків інформації, центрів соціальних та політичних технологій.

В умовах війни слід говорити про формування системи антикризового управління. Це одна з важливих проблем суспільства полягає у вже сформованій звичці до життя в умовах війни та кризи, у постійному очікуванні негативних новин та подій. У суспільстві досить звичною є атмосфера стресу та кризи. Тому, актуальною є розробка антикризових політичних технологій, які могли б забезпечувати: діагностування і прогнозування кризових явищ і процесів; оцінку можливостей виходу із кризи в аспекті внутрішніх ресурсів, зовнішніх умов факторів і ресурсів, прихильників, супротивників тощо; формування передумов виходу із кризи, у складі яких виділяються: створення команди, вироблення концепції, програми й технології, створення організації й формування ресурсів; вихід із кризи, тобто реалізація програми й технології, розширення соціальної бази реформ, моніторинг проблем і змін, що відбуваються, коригування програми й технологій.

Отже, у процесі розвитку інституту державної влади в сучасній Україні перед ним постала низка проблем, які можна розглядати як виклики на шляху його модернізації. актуальними залишаються такі виклики, як становлення ефективно діючих владних структур, формування консолідаційної ідеології, знаходження інноваційної моделі економіки, визначення зовнішньополітичної стратегії держави. Звичайно, війна в

Україні з одного боку, активізує зміни в державній владі, а з іншого, високий рівень напруженості, суперечностей, конфліктів та конфронтації негативно впливають на процеси змін. Однією з важливих проблем державної влади залишається недовіра до більшості державних інститутів з боку населення України.

Ще одне питання, яке слід зазначити, це вплив процесів глобалізації, яка є викликом для національної держави. Розуміємо, що мова йде про сутність понять «державна незалежність» та «державний суверенітет». О.Святоцкий та І.Бойко з цього приводу зазначають, що «для української нації становлення національної державності відбувалося досить складно й упродовж тривалого часу. Творцем української державності була українська нація як конкретно-історична форма соціальності українців, яка об'єднана єдиною мовою, територією, історією, культурою, релігією, правом, глибинними економічними зв'язками, певними рисами культури та характеру. Українська нація упродовж багатьох віків проживає на території сучасної України, понад 1000 років тому почала створювати свою державність у надзвичайно складних умовах, зокрема тому, що не мала захищених природою кордонів, зате мала агресивних ближчих і дальших сусідів. Історія української державності – це фактично історія національно-визвольної боротьби українського народу за свою державу. Ця боротьба була спрямована на визволення українського народу з-під іноземного панування та здобуття національної державної незалежності»[34].

Згідно з висновками І.Алексєєнко, процес глобалізації у сфері політики породжує «різні оцінки перспектив подальшого розвитку національних держав. Основним питанням, навколо якого сьогодні в політико-правовій науці розгортаються серйозні дискусії, стає питання про роль і місце національної держави в умовах політичної глобалізації. Поява нових суб'єктів світової політики – від міжнародної громадської думки і неурядових організацій до транснаціональних рухів і наднаціональних

структур, розвиток системи міждержавних інститутів і міжнародного права, зникнення традиційних кордонів у сфері інформаційного і культурного обміну, поширення уніфікованої масової культури й етики – усе це знайшло відображення в ідеї розмивання, ерозії суверенітету, що є однією з головних проблем сучасної політології» [1, с. 138]. Актуальність розгляду проблем глобалізації зумовлено тим, що в онтологічному змісті процеси щодо глобалізаційних змін є природними і такими, що перманентно вже існують в соціумі. В даний час процес глобалізації є реальністю незалежно від нашого усвідомлення цього процесу. «Він означає зміну всієї парадигми життя людства в цілому, та кожної окремої людини. Різні прояви глобалізаційних явищ і стратегій стають предметом обговорення для представників найрізноманітніших галузей знання. Сучасна глобалізація – це глобалізація ризиків, соціально-політичних конфліктів, екологічної кризи, тероризму та організованої злочинності; вона загострює багато колишні проблеми, роблячи їх загальними і всеохоплюючими» [9, с. 2].

«Глобалізаційні зміни зумовлені широким концептом суспільних явищ і наступним, як нам видається, фактором зміни природи державної влади, слід пов'язати ці зміни у сфері глобалізації політичного і правового існування. Під політичною глобалізацією розглядають систему глобалізаційних процесів, що ведуть до уніфікації політичного устрою держав, розширенню політичних зв'язків між державами, народами і континентами, і, в кінцевому рахунку, до встановлення особливих політичних відносин – глобальних за масштабом і пронизують внутрішній устрій всіх держав. Обраний політичний вектор розвитку є показником для державно-владних рішень та, відповідно, впровадженням цієї політики в життєздатну практичну сферу через інститути державної влади. Правову глобалізацію розуміють як явище яке її всебічний вплив на державно-правову сферу призводить до трансформації, зміни і модернізації



державно-правових інститутів, норм і відносин у рамках національного та міжнародного права» [8, с. 12].

Глобалізація все більше розмиває національні кордони і робить структурно неможливим для індивідуальних націй підтримувати незалежні або навіть автономні економіки, форми правління і соціальні структури. В. Сіренко про їх вплив говорить таким чином: «Оскільки держава – політико-управляюча організація, що діє в різних сферах суспільного життя, перед державним управлінням стоїть першочергове завдання практично організувати планомірне виробництво і розподіл продуктів, що необхідні для існування десятків мільйонів людей. Це завдання не скасовується і в умовах ринку. І якщо чогось не вистачає чи потреби суспільства не задовольняються, то люди слушно вимагають з носіїв влади, а не з бізнесменів як головних секторів ринку» [14, с. 26].

«Розвиток інформаційної сфери надає ширші можливості отримати доступ до публічної інформації, в тому числі щодо діяльності інституційних органів державної влади та окремого державного службовця. Тобто народ та окрема особистість усвідомлюють можливість паритетного відношення у конгломераті стосунків державна влада–громадянське суспільство»[3].

## Розділ 2

### Вплив трансформаційних змін українського суспільства на функціонування державної влади.

#### *2.1. Суспільна свобода та функції державної влади: взаємовплив та співвідношення..*

Державна влада — форма загальної або загальної влади над усім населенням на певній території. Воно здійснюється спеціальним владним апаратом, який обирається з усього суспільства. До ознак державної влади можна віднести її первинний характер, неподільність, постійність, можливість здійснення на підставі правових актів, здійснення лише в організованому порядку, можливість законного застосування заходів примусу (в тому числі прямого), можливість здійснення в порядку. даної території.

Державна влада в демократичній системі має колективний характер, оскільки містить як безпосередню державну владу, так і суспільну (верхову) владу. Пряма влада складається з політичного персоналу державних органів і державних службовців (бюрократії). Керівні органи державної організації, політичні партії, групи інтересів, засоби масової інформації складають владну еліту. Пряма державна влада забезпечує як внутрішню, так і зовнішню безпеку, захищає соціально-економічні відносини та створює умови, що сприяють самоорганізації, наприклад, через соціальне управління. Соціальну владу здійснює нація, тобто всі громадяни, які беруть участь у виборі політичного керівництва та впливають на його правління.

Отже, можна сказати, що державна влада спільно охоплює владну еліту та націю. Немає єдиного суверенного суб'єкта, який би остаточно і остаточно вирішував, як має здійснюватися державна влада (правління народу, яке здійснюється елітами, які вони обирають).

До основних повноважень державної влади належать законодавчі повноваження, тобто повноваження приймати загальнообов'язкові правові норми відповідно до Конституції, тобто без порушення будь-яких конституційних прав і свобод громадян; вживати заходів для внесення змін до зобов'язань, що випливають із уже прийнятих нормативних актів (адміністративні рішення, прийняті урядом, загальною адміністрацією та спеціалізованими службами); і накладати санкції на тих, хто порушує правові норми (через судову систему та органи прямого примусу, такі як армія, поліція та пенітенціарна служба).

Органи, наділені повноваженнями прийняття рішень, складають апарат державної влади, тобто систему державних органів, взаємопов'язаних організаційно, разом із службами та установами, які обслуговують центральний орган прийняття рішень (наприклад, уряд) у реалізації поточної державної політики.

Державна влада має виконувати такі чотири основні функції: інтеграційну, розподільчу, охоронну та структурну. Одним із обов'язків державної влади є створення «парасольки безпеки», щоб захистити тих, хто підпадає під вплив державних органів влади та органів влади. Останні виконують свої охоронні функції, використовуючи різноманітні інструменти прийняття рішень та значне використання правових інструментів.

Державна влада здійснюється «тільки державою та її органами і характеризується суверенністю, універсальністю та здатністю владно-примусового впливу на поведінку всіх людей та їх організацій, що забезпечується державно-правовими методами» [36, с. 194]. Як правильно зазначає О.Скрипнюк, «протягом всього періоду існування незалежної України були і залишаються актуальними для українського державотворення питання вдосконалення організації та розвитку державної влади» [35]. На те, що «державна влада не є безумовною й абсолютною» звертає увагу Т.Кравченко і зазначає, що «усвідомивши

необхідність їй підкорятися, людина одночасно усвідомлює, що органи державної влади зобов'язані у процесі здійснення своїх функцій дотримуватися юридичних норм, які розмежовують інтереси влади й інтереси особи та суспільства» [25]. В.Букав та Н.Камінська говорять, що «нові концептуальні підходи до дефініції державної влади в Україні вимагають заповнити цю прогалину, оскільки вивчення цього явища має не лише суто теоретичне, а й практичне значення у складний період розбудови Української держави. Зміст влади характеризується відносинами, що виникають між суб'єктами й об'єктами влади, у таких відносинах є дві сторони: передавання або нав'язування влади суб'єкта щодо об'єктів і підпорядкування об'єктів влади суб'єктам влади» [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.].

О.Ганчук наголошує, що «державна влада має нормативні й інституційні засоби для врегулювання різних видів соціального конфлікту. Державна влада повинна втілювати такий концепт, коли не людина існує для держави, а держава існує для людини. Людське буття та вільна воля людини – це онтологічна цінність для влади в демократичній державі, а сутність людини у владі – центр побудови механізму державотворення. Інституційний механізм забезпечення прав і свобод громадян уособлює комплекс співзалежних елементів, які надають належні юридичні й фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод». Вчений акцентує увагу, що «інституційний механізм забезпечення прав людини оберігає кожного індивіда від свавілля з боку інших суб'єктів, у тому числі й самої держави». Автором виокремлено такі атрибутивні ознаки інституціоналізації прав людини: «інституціоналізація прав людини – це елемент соціалізації індивіда, що виводить на рівень суспільної свідомості сприйняття прав людини як певних можливостей, необхідних для задоволення її потреб. Інституціоналізація прав людини сприяє стабільному суспільному розвитку, виступає гарантом безумовної реалізації соціальних,

економічних, політичних, культурних та інших прав, свобод, інтересів людини. Інституціоналізація прав людини – це процес формалізації соціальних відносин, перехід від неформальних відносин і неорганізованої діяльності до формування організаційно структурованих інституцій реалізації та захисту прав людини. Інституціоналізація прав людини – це інструмент обмеження влади держави, спосіб удосконалення законів у напрямі їхньої гуманізації. Інституціоналізація прав людини – це можливість активної громадської участі в житті суспільства й держави» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа.].

Кубко А. визначає характеристики державних інтересів і вказує, що вони «характеризуються ознакою структурності, тобто вони є складним структурним явищем»[26]. На його думку, вони «засновані на відповідних потребах і включають у себе їх усвідомлення та засоби реалізації. Крім того, ознакою державних інтересів є об'єктивність – вони засновані на потребах, які мають об'єктивний характер. Неврахування державними органами в процесі реалізації, захисту державних інтересів їх об'єктивного, структурного характеру нерідко має наслідком недостатню ефективність державно-владних механізмів, спрямованих на реалізацію, захист інтересів держави, притягнення держави до відповідальності, майнові втрати держави та шкоду її суспільному авторитету. Дійсні державні інтереси наділені ознакою публічності. Публічність як ознака державних інтересів передбачає, що вони мають в основі потреби, які є загальносуспільними за своєю природою. Такі потреби не зводяться до потреб державного апарату, посадових осіб, гілок влади, відомчих потреб. Реалізація потреб, покладених в основу державних інтересів, необхідна з погляду розвитку, функціонування самої держави, але водночас має загальносуспільне значення. Саме за ознакою публічності державні інтереси відмежовуються від схожих явищ, таких як відомчі інтереси, інтереси посадових осіб, державних підприємств, гілок влади. Державні інтереси характеризуються тим, що вони офіційно визнані державою та є

релевантними меті задоволення загальносуспільних потреб, покладених в їх основу. Релевантність як самостійна ознака державних інтересів полягає у тому, що ці інтереси повинні отримувати реалізацію, захист із застосуванням державою юридичних засобів, найбільш ефективних, придатних для мети реалізації відповідних загальносуспільних потреб. Державні інтереси слід розуміти як об'єктивні визнані державою інтереси, засновані на загальносуспільних потребах і релевантні до цих потреб із погляду правових засобів їх реалізації»[26].

Відомо, що «людська поведінка обумовлена і суспільними матеріальними потребами, і духовно-творчою суттю соціальної природи окремої людини, яка завжди живиться сумнівами та запереченнями. Звідси, суспільна свобода пов'язана і з розвитком суспільства в цілому, що не дозволяє порушувати царину законної особистої свободи і розвитком творчої (духовної) природи людини, з її бажанням діяти у власних цілях, не залежно від їх співвідношення до суспільної мети» [29]. «Свобода, – це моральний вибір, який сприяє розвитку гідності особистості та є головною складовою системи засобів соціального, у тому числі юридичного, регулювання, що відображає існуючий рівень духовного і матеріального, зокрема соціально-економічного, розвитку даного суспільства» [29].

Реальна та відчутна свобода громадян стає можливою лише в суспільстві справжньої демократії, де ні держава чи політична влада панує над суспільством та його членами, а суспільство має безумовну першість по відношенню до держави. Перехід до такого суспільства — історично тривалий процес, і він пов'язаний із формуванням громадянського суспільства. Зауважимо, що цей стандарт може бути лише в ідеалі, у різних нормативно-правових актах, а також закріплений у документах політичних партій та інших громадсько-політичних організаціях, які ставлять перед собою завдання прийти до влади демократичним шляхом та впливати на формування вектору соціально-політичного розвитку держави, у тому числі через використання різних лобістських технологій. Однак, в

політичній практиці органи державної влади повинні створювати максимально сприятливі умови для реалізації ініціатив громадян щодо вирішення конкретних значимих проектів у вигляді формування та розвитку різноманітних інститутів громадянського суспільства.

## ***2.2. Оптимізація механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади.***

Протягом практично всієї історії розвитку людства йде пошук знаходження оптимальних взаємин між владою та суспільством. Загальновідомо, що громадянське суспільство та держава – це взаємодіючі частини одного політичного організму, що взаємно розвиваються. Громадянське суспільство є основною причиною і водночас найважливішим чинником формування демократичної політичної системи загалом. Воно характеризує всю сукупність різноманітних суспільно-політичних об'єднань, які є в соціально-політичному житті громадян.

Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства є «вагомим чинником демократизації держави та є невід'ємним елементом правової демократичної держави, в якій відповідні права мають реальний, а не декларований характер. Участь громадянського суспільства у політико-правовому житті країни має забезпечувати ефективність прийняття управлінських рішень, а також сприяти формуванню системи права на основі ціннісного визначення прав і свобод людини, громадянина та захисту їх законних інтересів. Проте сьогодні в Україні існує низка проблем у цьому аспекті, які протягом тривалого часу залишаються невирішеними» [21, с. 140].

Євроінтеграційні прагнення України стимулюють посилену увагу до вивчення європейського досвіду реформування державного управління. В центрі уваги європейських та українських вчених містяться проблеми

переорієнтації діяльності органів державної влади на потреби громадян[20, с. 63].

Однією з визначальних характеристик трансформації «є раціоналізація та забезпечення ефективності державної влади. У даному відношенні мова повинна йти про комплексні перетворення, як б передбачали чіткий поділ функцій гілок влади, розмежування повноважень центру і регіонів, зростання ролі органів місцевого самоврядування, поєднання структурних змін з максимальним використанням людського фактору тощо»[1, с. 133].

Дослідники виділяють низку чинників, що впливають на модель координації державними інституціями європейської політики: звичаї та інституційну традицію даної країни; політичну культуру; ступінь інституціоналізації громадянського суспільства; вимоги технічної ефективності. На мою думку, ці ж самі чинники впливають і на діяльність та трансформацію органів державної влади.

Найбільш суттєвою причиною успішної трансформації інститутів влади слід вважати її узгодженість із запитами суспільства, яке корінним чином висловилося на користь демократичних змін. Похідними причинами є фактори, викликані боротьбою за владу, політичні та суто людські чинники.

«Громадські об'єднання, ініціативи, рухи шляхом створення системи партнерських організацій, коаліцій і мереж об'єднуються для відстоювання своїх прав та інтересів. З огляду на це, інститути громадянського суспільства, що залучаються до прийняття та реалізації управлінських рішень з суспільно важливих питань, поряд з органами державної влади, потрібно визнати суб'єктами публічного адміністрування. Доцільним є напрацювання нормативно-правових змін. По-перше, нормативного регулювання потребує заохочення бізнесу до фінансування інститутів громадянського суспільства шляхом зменшення податкового навантаження та спрощення дозвільної



та ліцензійної систем. По-друге, конструктивна громадська ініціатива в державно-управлінських процесах повинна домінувати і сприйматися органами державної влади як керівництво до дії. Дані положення можуть бути втілені в життя тільки за умови їх законодавчого закріплення. Становлення України як правової держави, а суспільства як громадянського можливе тільки за умови децентралізації влади і розвитку місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування завдяки делегуванню повноважень та їх фінансуванню з боку держави, повинні стати посередницькою сполучною ланкою між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства. Успішна модернізація державного управління має стати результатом свідомо керованого процесу комплексного залучення до співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та бізнесу» [3, с. 72].

Вирішення питання формування різноманітних інститутів громадянського суспільства, а також узгодження та забезпечення балансу державних інтересів з інтересами суспільства та особистості безпосередньо залежить від рівня розвитку взаємозв'язків інститутів держави та суспільства. Загальновідомо, що політика та методи її реалізації у значній мері визначаються тими процесами, які є у суспільстві. Різноманітність типів недержавних організацій сформованих внаслідок об'єднань певної кількості представників суспільства, дозволяє встановити, у чому полягає сутність та зміст політичних відносин, а також визначити національні інтереси, характер, ступінь свободи та виявити основні напрямки політичних процесів, що у цьому суспільстві відбуваються. Від взаємодії різних політичних акторів на політичному полі тої чи іншої держави залежить підтримка рівноваги політичної системи.

Політологічний аналіз розвитку інститутів громадянського суспільства та їх діяльності необхідний для подолання всіх сформованих перешкод та проблем у взаємодії громадянського суспільства

та держави. Найважливішим завданням на сьогодні є пошук можливостей та форм участі громадянського суспільства у формуванні політичної системи, яка б адекватно реагувала на нові виклики. При цьому потреба у політологічному аналізі процесу взаємодії різноманітних інститутів громадянського суспільства з різними структурами держави, органами влади має першорядне значення, особливо зараз, коли світовий політичний процес розвивається суперечливо, а оцінку тому чи іншому політичному явищу різні політики та політологи інколи дають діаметрально протилежно. Саме інститути громадянського суспільства можуть сприяти знаходженню компромісних рішень як усередині окремої держави, так і на рівні міждержавному, наднаціональному. Процеси взаємодії «державних інститутів з інститутами громадянського суспільства є умовою існування правової демократичної держави, інститути громадянського суспільства є партнерами держави у реалізації нормотворчих, правозастосовчих та правоохоронних функцій» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа. ].

До основних проблем відносин між владою та громадянським суспільством можна віднести «намагання використовувати організації громадянського суспільства в політичному процесі, створення імітаційних громадських рухів та ініціатив, обмеженість фінансових, кадрових, організаційних можливостей організацій громадянського суспільства, фіктивність значної кількості організацій громадянського суспільства, ігнорування з боку органів місцевого самоврядування при прийнятті рішень тощо» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа.]. Зрозуміло, що «вирішення стратегічного завдання розбудови громадянського суспільства в Україні принципово важлива подальша трансформація системи державного управління та місцевого самоврядування» [38 ].

Слід погодитися з думкою О.Дніпрова, що «зادля підвищення ефективності взаємодії органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства вважаємо, що вона має здійснюватися за

такими напрямками, як формування публічного діалогу між органами виконавчої влади та інститутами громадянського суспільства як на державному, так і на місцевому рівнях на умовах дотримання принципів законності, відкритості, прозорості» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа., с. 140]. Сюди також можна віднести комунікацію «представників органів виконавчої влади з представниками громадянського суспільства під час участі останніх у політико-правовому житті держави та застосування ресурсів smart-суспільства» [Ошибка! Незвестный аргумент ключа., с. 140].

На практиці можна виділити три стійкі моделі взаємодії громадянського суспільства та держави:

1. Держава пригнічує прагнення громадян до економічної, політичної та духовної свободи, відносини між громадянським суспільством та державою мають характер протистояння, такі відносини характерні для авторитарних та перехідних режимів.

2. Держава не просто пригнічує прагнення громадянського суспільства до економічної, політичної та духовної свободи, але прагне до тотального контролю приватної сфери, або її знищення, що на практиці виявляється неможливим. Внаслідок такого насилля над суспільними відносинами, громадянське суспільство та всі його інститути перетворюються на об'єкт державного управління.

3. Держава – провідник волі громадянського суспільства, відносини між суспільством та державою, регулюються на основі справедливого закону.

До умов, що забезпечують ефективну та збалансовану взаємодію держави та громадянського суспільства, слід віднести: загальність та розвиненість демократичних інститутів, а також її дійсний прояв в основних сферах суспільного життя (громадянська політична культура); легітимність влади та її ефективність на користь усіх громадян суспільства; залежність суспільства і влади від закону, їх безумовна

підпорядкованість і підконтрольність йому; розвиненість та ефективність функціонування інститутів громадянського суспільства.

Також слід звернути увагу на ефективних моделях взаємодії суспільства та держави. Прийнято виділяти дві найефективніші моделі взаємодії держави та суспільства: ліберальна модель та держава загального добробуту (скандинавська модель). Сприятливий вплив держави на суспільство ілюструє модель взаємодії правової держави з громадянським суспільством, яка заснована на принципах рівноправності. Роль держави або мінімізується (ліберальна модель) або зводиться до забезпечення та охорони суспільного устрою. Держава забезпечує гарантії соціального забезпечення всіх громадян певному базовому рівні. Ініціатива взаємодії з суспільством виходить переважно з боку держави. Соціальна держава бачить свою мету у підвищенні суспільного добробуту та виступає у ролі партнера та слуги суспільства.

Процес розвитку громадянського суспільства в Україні складається з певних історичних етапів, в яких громадяни нашої країни вирішують необхідні завдання для будівництва демократичної та правової держави. У сучасних політичних умовах процес подальшого розвитку громадянського суспільства потребує чітких характеристик і уявлень про найбільш досконалу модель громадянського суспільства, яка відображає процес культурно-історичного розвитку європейської цивілізації.

Таким чином, по-перше, інститути громадянського суспільства привзаємодії, як між собою, так і органами державної влади повинні враховувати наслідки як позитивні, так і негативні, які можуть бути відображені на всіх громадянах країни; по-друге, численні та нечисленні інститути громадянського суспільства можуть впливати на всю політичну систему держави; по-третє, у світовій політичній практиці прийнято виділяти три стійкі форми взаємодій між суспільством та державою, при цьому в ході суспільної дискусії у новому електоральному циклі можна

виробити власну модель, враховуючи сучасні політичні та державні виклики.

## Висновки

Проведений аналіз сутності та змін, що відбуваються в державній владі сьогодні, дав змогу виявити основні перешкоди, що впливають на розвиток владних інститутів.

Влада — це складна тема, яку різні автори розглядають по-різному. Владу можна розглядати як властивість агентів, де деякі агенти мають більшу владу, ніж інші. Її можна розглядати як властивість соціальних систем, де структури тримають владу. Або, можна розглядати в термінах конкретних дій людей, спрямованих на примус або домінування, чи як підсвідому силу, яка спонукає людей думати та поводитися так, а не інакше. Її можна проаналізувати описово, щоб спробувати пояснити, як вона розподіляється, і критично обґрунтувати необхідність зміни структур для забезпечення більш рівноправного та справедливого розподілу.

Держава та державна влада є надскладними та мінливими явищами, і жодна теорія чи теоретична перспектива не можуть повністю охопити та пояснити їх структурну та стратегічну динаміку. Більше того, незважаючи на регулярні тенденції представити їх такими, що стоять поза суспільством і над ним, держава та політична система належать до ширшого набору суспільних відносин. складно описати чи пояснити державний апарат, державні проекти та державну владу, не посиляючись на їхню диференціальну артикуляцію в усій сукупності. Потрібний особливий тип теоретичної орієнтації, який може враховувати не лише історичну та інституційну специфіку держави як досягнення суспільного розвитку, але й її роль як важливого елемента в загальній структурі та динаміці суспільних утворень.

Поняття трансформації стає дедалі привабливішим для формулювання прагнень до значних і тривалих змін у людському суспільстві в напрямку більш сталого та справедливого глобального майбутнього. Відповідно до нормативного погляду на трансформацію,

важливо розглянути, як і в якій мірі врядування може цілеспрямовано сприяти трансформаціям. Трансформованість визначається як здатність створити принципово нову систему, коли екологічні, економічні чи соціальні (включаючи політичні) умови роблять існуючу систему неспроможною.

Передбачається, що трансформації можуть здійснюватися цілеспрямовано або ненавмисно, і особлива увага приділяється процесам трансформації з активною навігацією. Процеси трансформації були концептуалізовані як такі, що включають три ключові кроки: підготовка або активна підготовка системи до змін; навігація переходу в режимах управління та урядування, коли відкривається відповідне вікно можливостей; а потім працювати над консолідацією та створенням стійкості нового режиму.

Шляхи переходу виникають із чотирьох взаємопов'язаних сфер діяльності: стратегічного (створення перехідної арени, зокрема зосередження на «лідерах» і бачення), тактичного (розробка конкретного порядку денного переходу, наприклад можливих шляхів переходу та бар'єрів, які необхідно подолати), операційного (переходи заохочуються експерименти та робляться спроби збільшити масштаб перспективних варіантів), а також рефлексивний (моніторинг і оцінка акторів, дій і прогресу на шляху до програми переходу)

Особливо слід підкреслити роль соціальних інновацій і стратегічного агентства) у трансформаційних процесах. Хоча загалом траєкторії трансформаційних змін розглядаються як такі, що виникають у результаті взаємодії між інституційними умовами «зверху вниз» та інноваціями «знизу вгору» (каталітичними та руйнівними), задіяними за допомогою інституційних підприємців та мереж на багатьох рівнях організації.

Трансформаційна адаптація — це нова перспектива, яка виникає, зокрема, у відповідь на проблеми вразливості та справедливості. Цей підхід зосереджується на зростаючій увазі до проблеми адаптації до

глобальних змін, стверджуючи, що для адаптації недостатньо зосереджуватися лише на пристосуванні до змін, а також має зосередитися на боротьбі зі змінами та створенні нових альтернатив і можливостей. Тут мова йде про взаємодію між локальними проблемами вразливості та ширшими глобальними умовами та динамікою, які породжують ці проблеми.

У контексті навмисних політичних трансформацій в умовах зміни світового політичного устрою - трансформаційна адаптація прагне викликати фундаментальні зміни на структурному рівні складних систем. Ключовий політичний аргумент на користь трансформаційного підходу до адаптації стверджує, що поступове пристосування до змін в світовій політичній системі залишатиметься неефективним, якщо системні аспекти вразливості та нежиттєздатності не будуть належним чином розглянуті. Трансформаційна адаптація, таким чином, спрямована на зміну фундаментальних системних структур і парадигм, які створюють вразливість у соціальній та політичній сферах. Щоб ініціювати соціальні дії для політичних змін, трансформаційна адаптація підкреслює людську свободу волі та «внутрішні» форми мотивації, які можуть бути когнітивними, емоційними чи ціннісними. Трансформаційні підходи до адаптації більш концептуально зосереджені на ідеї трансформації соціальних і політичних структур і відносин у суспільстві.

Ключовими сферами, які потребують уваги, є: відносини влади та інтереси, які зміцнюють існуючі конфігурації системи, політична влада в різних масштабах, дія акторів, які ініціюють трансформації, а також участь і обговорення в процесах трансформації.

Для того, щоб поняття трансформацій вийшло за рамки метафори і мати значення для формування дій, життєво важливо брати участь у врядуванні та політиці трансформацій. Існує можливість зміцнити ці підходи шляхом перехресного збагачення їх ідеями та залучення інших важливих масивів літератури, які до цього часу в основному залишалися



невикористаними, наприклад про розподіл і доступ (наприклад, справедливість, чесність, справедливість) і підзвітність. Немає необхідності прагнути до єдиного концептуального підходу до трансформацій, і продовження експериментів під різними кутами зору матиме вирішальне значення для поточного розвитку теорії.

Головним напрямом удосконалення державно-правового регулювання суспільних відносин в Україні на сучасному етапі є реалізація положень чинної Конституції України щодо проведення парламентської реформи, реформи виборчого законодавства, судово-правової реформи, реформи місцевого самоврядування, які, в свою чергу, мають стати запорукою захисту і гарантування прав та свобод людини і громадянина.

Найбільш складним стратегічним завданням є всебічний розвиток інститутів громадянського суспільства, адже контроль за владою можна забезпечити тільки шляхом розвитку громадянського суспільства й суспільної думки як найважливіших контролюючих інститутів.

### Список використаних джерел:

1. Алексеєнко І. Національна держава: імператив трансформації. Політичний менеджмент, 2009, № 1, с. 131–139.
2. Аналітичний матеріал Інституту прикладних та гуманітарних досліджень «Природа та поширеність корупції», 2012. Режим доступу до ресурсу: [http://www.iahr.com.ua/files/works\\_docs/116.pdf](http://www.iahr.com.ua/files/works_docs/116.pdf).
3. Андрієнко, М., Слюсар, А., Гаман, П., Фомін, А., Стрюк, М. Напрями оптимізації механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Вчені записки Університету «КРОК», 2022, (4(68)), 63–74.
4. Бабкіна О. Демократичні детермінанти трансформації українського суспільства. Віче, 2007, № 13.
5. Барановський Ф. Спільність внутрішніх та євроінтеграційних потреб вдосконалення політичної системи України. Політ. Менеджмент, 2008, № 5, с. 57–65.
6. Батанов О. Народовладдя та муніципальна влада: феноменологія співвідношення і взаємодії. Право України, № 2019/10 (2019): 175. <http://dx.doi.org/10.33498/loou-2019-10-175>.
7. Бевз Т. А. Політичний процес в Україні: традиції й інновації політичної модернізації. Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011, № 6, с. 25–39.
8. Біврюков Р. М. Національна правова система в умовах глобалізації (основні напрямки трансформації). Автореф. на здобуття наукового ступеня канд. юр. наук за спец. 12.00.01, Одеса, 2011, 21 с.
9. Білорус О. Глобалізація і безпека розвитку. К.: КНЕУ, 2001, 733 с.
10. Бойчук М. А. Загрози демократичному розвитку України. Нова парадигма. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011, вип. 102, с. 52–59.
11. Бунецький Л. Інституційний дизайн сучасної української політики: криза ідентичності та конфлікт інтересів. Сучасна українська політика.

Політики і політологи про неї. К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2010, вип. 19, с. 120–136.

12. Вагонова О. Організація діяльності органів державної влади: навч. посіб. / О.Г. Вагонова, О.В. Горпинич, В.В. Чернобаєв; М-во освіти і науки України, НТУ «Дніпровська політехніка». Д. : НТУ «ДП», 2019. 77 с.

13. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства. К.: НАДУ, 2011, 388 с.

14. Влада в Україні: шляхи до ефективності. Київ: Право України, ІнЮре, 2010, 688 с.

15. Вольська О. Публічне управління як системне явище в сучасному суспільстві. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, № 3 (9 листопада 2020): 15–20. <http://dx.doi.org/10.32851/2708-0366/2020.3.2>.

16. Гамбург Л. С. Державна влада: територіальний устрій і децентралізація: монографія. LambertAcademicPublishing, 2018, 220 с.

17. Ганчук О. Інституціоналізація прав людини як основа правопорядку. Прикарпатський юридичний вісник, № 1(30) (13 липня 2020): 8–11. [http://dx.doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).506](http://dx.doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).506).

18. Гапоненко В. Суперечності інституту президентства: теоретичні засади та уроки для України. Політ. Менеджмент, 2011, № 5, с. 110–116.

19. Громико О. Модернізація технологій управління органів державної влади. Молодий вчений, № 1 (89) (29 січня 2020): 42–46. <http://dx.doi.org/10.32839/2304-5809/2021-1-89-9>.

20. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990. К., 1991, 8 с.

21. Дніпров О. Взаємодія органів виконавчої влади та громадських інституцій: адміністративно-правовий аспект. Підприємство, господарство та право, 2021, №4, с. 138-143.

22. Козинець О., Остапенко А. Платон та Арістотель про державу і право. Актуальні проблеми держави і права, № 89 (28 квітня 2021): 37–41. <http://dx.doi.org/10.32837/apdp.v0i89.3187>.

23. Кононенко Ю., Джолос С. Державна влада як різновид політичної влади. Прикарпатський юридичний вісник, 2020, № 4, с. 18-25.
24. Конституція України / <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
25. Кравченко Т. Природно-правова модель легітимності державної влади. Прикарпатський юридичний вісник, № 2(31) (3 вересня 2020): 97–102. [http://dx.doi.org/10.32837/pyuv.v0i2\(31\).574](http://dx.doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(31).574).
26. Кубко А. Державні інтереси в правовій системі України: поняття, ознаки, призначення. Право України, № 2020/06 (2020): 234. <http://dx.doi.org/10.33498/louu-2020-06-234>.
27. Куян І. Ідеї суверенної і незалежної держави в контексті національної ідеї України. Право України, № 2021/02 (2021): 63. <http://dx.doi.org/10.33498/louu-2021-02-063>.
28. Мінєнкова Н. До проблеми легітимності державної влади у сучасній Україні. Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. – К., 2013, вип. 71, с. 772–776.
29. Мінченко Р. Суспільна свобода і державна влада в Україні. Актуальні проблеми держави і права, 2007, випуск 34, с. 229-239.
30. Мороз О. Держава і місцеве самоврядування в Україні як інститути утвердження влади народу (питання взаємодії). Право України, № 2021/02 (2021): 42. <http://dx.doi.org/10.33498/louu-2021-02-042>.
31. Офіційний сайт Міністерства регіональної політики, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>.
32. Пахарєв А. Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні. К. : Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011, 182 с.
33. Президент України. Офіційний веб-портал / [www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua)
34. Святоцький О., Бойко І. Витоки, етапи становлення та розвиток української державності. Право України, № 2020/01 (2020): 17. <http://dx.doi.org/10.33498/louu-2020-01-017>.

35. Скрипнюк О. В. Державна влада в Україні: питання вдосконалення її організації та розвитку на сучасному етапі. Судова апеляція. 2019. № 2. С. 8-11.
36. Скрипнюк В. Державна влада в контексті теорії системного аналізу політики Девіда Істона. Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Правознавство, Вип. 147 (2002): 14–19.
37. Ткаля О. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. Підприємництво, державо та право, 2019, № 11, с. 274-279.
38. Турій О. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток № 8, 2017.
39. Федорів Т. В. Теоретичні та методологічні засади управління репутацією органів державної влади. К.: НАДУ, 2013, 486 с.
40. Цебенко С. Вимога «якості» закону як один з основних аспектів принципу верховенства права. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, № 4 (9 грудня 2021): 31–35. <http://dx.doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.4.6>.
41. Шаульська Г. М. Громадськість як індикатор системи державного управління та громадянського суспільства. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. № 1 (8). С. 70-74.
42. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін. Освіта регіону, 2010, №4, <https://social-science.uu.edu.ua/article/323>
43. Шинькович А. Принцип субсидіарності як базова засада поділу влади та розподілу повноважень між державною владою і місцевим самоврядуванням. Publicmanagement, № 2 (26 лютого 2020): 221–29. [http://dx.doi.org/10.32689/2617-2224-2020-2\(22\)-221-229](http://dx.doi.org/10.32689/2617-2224-2020-2(22)-221-229).

44. Bukach V., Kaminska N. Структурна характеристика державної влади як інституту конституційного права України. Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, № 2 (27 квітня 2021): 19–28. <http://dx.doi.org/10.32886/instzak.2021.02.02>.
45. Lukin S. Кореляція суспільних феноменів «публічний простір» та «держава». Public Administration and Regional Development, № 8 (30 червня 2020): 345–68. <http://dx.doi.org/10.34132/pard2020.08.01>.